

De Levensboom

Goossen van den Bosch

Als baliemedewerker in het museum "De Tien Malen" kreeg ik onlangs de vraag, waar de levensboom toch vandaan kwam. En dan niet die in het museum hing, maar het ontstaan en de betekenis van deze boom. Mijn collega en ik moesten het antwoord schuldig blijven. Thuis al snel aan het zoeken gegaan. Het woordenboek verwees in eerste instantie naar 'de boom des levens', beschreven in het bijbelboek Genesis en vervolgens naar een zinnebeeldige voorstelling daarvan.

Een levensboom is een gietijzeren ornament, dat in een bovenlicht van een deur (meestal in oudere, statige huizen en boerderijen) is aangebracht. Zo'n bovenlicht heeft in de eerste plaats tot functie het daglicht door te laten. Daar in oude huizen de gang vaak in het midden van het gebouw zit, is het bovenlicht de enige manier om licht in de gang te krijgen. En 's avonds kon je van buitenaf zien of het licht (nog) brandde. Zo ja, dan kon je nog gaan 'buurten'.

Verder dienden de ornamenten in de bovenlichten nogal eens als versiering en zelfs kon het een bepaalde status weergeven. Families hadden ook wel eens bijna dezelfde bovenlichten, evenals dezelfde beroepsgroepen die hadden. Bij dit alles dienen we echter wel te bedenken, dat men toen nog geen grote rui-

ten aan een stuk kon maken. Uit een en ander blijkt, dat er nogal wat soorten versieringen in de bovenlichten zaten, zoals figuren van paarden, familiewapens, ovalen en ruitvormen. Toch

kwam de levensboom wel vaak voor, zeker toen er ook gietijzeren modellen kwamen.

De meestal wit geschilderde, symmetrische boom bestaat uit een bescheiden kruin, een versierde stam en een rijk wortelstelsel. Deze magische boom speelde al een rol in de Germaanse tijd. Waarschijnlijk gaat deze geschiedenis nog verder terug (Mesopotamië). In latere eeuwen kon deze boom zich ook handhaven binnen het christelijke gedachtegoed. Doordat we het boommotief zo vaak tegen komen in oude afbeeldingen, mogen we aannemen, dat deze boom een plaats in het religieuze denken in de oudheid heeft ingenomen.

Het is mogelijk, dat motieven en de betekenissen ervan, die de volkskunst nog bewaard had, tegen het einde van de 19^e eeuw ook in de bovenlichten weer te voorschijn kwamen. Maar meer waarschijnlijk is, dat deze betekenissen helemaal vergeten waren en dus alleen de decoratieve waarde nog speelde. Heel weinig mensen zullen daar nog een mythe (= uit de oudste tijden van een volk stammende overlevering, die over de godsdienst, de goden, het (voort)bestaan van dat volk gaat) bij gedacht hebben.

Wat werd door de levensboom gesymboliseerd? Daar verschillen de meningen nogal over. Met zijn wortels in de bodem en de takken naar boven gericht, kan hij worden gezien als een verbinding tussen hemel en aarde. Anderen zijn weer van mening, dat de boom de eeuwigheid symboliseert. Het blad van het voorjaar valt in de herfst af en dan begint alles weer opnieuw: elk jaar weer. Ook zou zo'n boom in het bovenlicht volgens de overlevering de boze geesten weren en het onheil afwenden.

Christenen brengen de boom, zoals het woordenboek hierboven al aangaf, wel in verband met de 'boom des levens' uit de bijbel. Meestal speelt dan echter ook het element van de oude 'mei-boom' mee. Deze meifeesten (vruchtbaarheidsrites) bleven ook na de kerstening van Europa nog voortbestaan. Kortom, de le-

vensboom in allerlei gestyleerde figuren voorgesteld, vindt haar oorsprong in oeroude tradities en bijgeloof in afweertekens.

+++